

Құрылтайшы және баспагер:
«Қазақстан Республикасының
Заңнама институты» ММ
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.iz.adilet.gov.kz
сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша
диссертациялардың негізгі ғылыми
нәтижелерін жариялауға арналған
басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы
Сәріпқов Р.Қ. (Астана, Қазақстан) –
(төраға)
Абайділдинов Е.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург,
Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Киев, Украина)
Моисеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Шерубай Құрманбайұлы – ф.ғ.д.
(Астана, Қазақстан)

Редакциялық алқа құрамы
Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан) – (төраға)
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Айымбетов М.А. – ҚР еңбек сіңірген
мәдениет қайраткері (Астана,
Қазақстан)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов,
Ресей)
Қазбаева Ә.Ғ. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Казиев З.Ғ. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Қоныс В.Т. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Куликпаева М.Ж. – PhD (Астана,
Қазақстан)
Мұшанов Т.Е. (Астана, Қазақстан)
Нұрғазин Б.Қ. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Ғ. – PhD (Қостанай,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қырғызстан)

Журнал редакциясы
Колтубаева Г.Б.
Ердешева Д.Т.
Жұмагелдина Б.Ж.
Байленова А.Қ.
Джамбуршин К.А.

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі Ақпарат
және мұрағат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.
(Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі
мен мерзімі №6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы:

Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ., Мәңгілік ел даңғ.,
8 ұй
тел: 8(7172)74-02-06;
факс: 8(7172)74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы.....8

ҚР Әділет министрі М. Бекетаевтың 2018 жылғы 24 желтоқ-
санда Үкіметтік сағатында жылжымайтын мүлікті тіркеу мәселе-
лері бойынша сөз сөйлеуі.....13

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.Қ. СӘРІПҚОВ Шет елдерде жария дауларды реттеудің ба-
лама нысандарын қолдану мәселесіне.....16
В.Х. СЕЙТИМОВА Қазақстан Республикасының Конститу-
циялық кеңесі – отбасы мен балалықты қорғау кепілі.....21
Ж.О. ТІЛЕМБАЕВА Заң шығармашылығындағы болжаудың
рөлі және заңдар қолданысының құқықтық салдарын айқындау өл-
шемшарттары туралы.....27
Р.Ғ. НҰРМАҒАМБЕТОВ «Конституциялық реттеу» ұғымы
туралы білімді тарихи-құқықтық талдау.....35
А.Б. ҚАЙЖАҚПАРОВА, Б.Б. ЕРМЕКБАЕВ Әкімшілік
әділет жүйесінде шағымдану институттары.....42

Азаматтық және азаматтық іс жүргізу құқығы

Х.-Й. ШРАММ Жария-құқықтық және жеке-құқықтық рет-
теу әдістерінің арақатынасы.....50
Е.А. ДЮСЕНОВ, А.К. ЛЯМБЕКОВА Қоршаған ортаны
қорғау және энергия техникалық және денсаулық сақтау (клини-
калық зерттеулер) саласындағы құқықтық ережелерді жеткізудің
ағымдағы мәселелері.....61
У.Е. КУДИЯРОВА Ерлі-зайыптылардың бірлесіп жазатын
өсиетінің құқықтық табиғаты.....72
Г.Э. ӘБДІРАСҰЛОВА Қазақстан Республикасының азамат-
тық-құқықтық ақпарат айналымы аясындағы халықаралық ынты-
мақтастығының өзекті мәселелері.....77

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

О.И. СЕМЫКИНА (Мәскеу қ.) Заңды тұлғалардың қылмы-
стық жауаптылығының онтологиясы.....83

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану

Е.М. АБАЙДІЛДИНОВ Егеменді Қазақстанда халықаралық
шарттарды орындауды конституциялық реттеу.....92
М.Ж. КУЛИКПАЕВА Халықаралық ғарыш құқығындағы жа-
уаптылық туралы нормалар және оларды Қазақстан Республикасы-
ның ұлттық заңнамасына имплементациялау.....97
И.А. ОРЛОВА (Санкт-Петербург қ.) Халықаралық, трансұлт-
тық және шетелдік юрисдикциялық органдардың шешімдері: мой-
ындау және орындау проблемалары.....104

Құқықтық мониторинг

Е.М. ЕЛУБАЙ, А.Ж. ҚАЛМАҒАМБЕТОВ Қазақстан Ре-
спубликасындағы сақтандыру қызметін ұйымдастырудың кейбір
аспектілері (құқықтық мониторингтің нәтижесі).....112
**Қ.Ж. ҚУАНДЫҚОВ, М.Қ. ЖУСУПБЕКОВА, Р.З. АБДРАХ-
МАНОВ** Қазақстан Республикасы ауыл шаруашылығы коопера-
циясының ұйымдастырушылық-құқықтық дамуының проблемалары.....120

Мемлекеттік тілдегі заң шығармашылығы практи- касынан

Т.Е. МУШАНОВ, Н.А. ХАМЗИНА Қазақ әліпбиін латын
графикасына көшірудің кейбір мәселелері.....128
Б.А. ШОЛАН Халықаралық құжаттардағы терминдердің
кейбір мәселелері.....132
Н.А. БАЙКӘРІМОВА, Д.М. ШЫҢҒЫСБАЕВА Ғылыми
лингвистикалық сараптаманың кейбір мәселелері туралы.....137
А.К. МАХАМБЕТОВА, К.А. АЙНАБАЕВА Терминдерді
бірідендіру – уақыт талабы.....143

Жас ғалым мінбері

А.С. ТӨЛЕПБАЕВА, Т.К. МАКЕНОВ Жария құқықтық қа-
тынастардан туындайтын дауларды сотқа дейінгі реттеу институ-
тының құқықтық табиғаты.....154

Д.Б. АБДИЛЬДИНА Халықаралық шарттар жобаларына ғылыми сараптама жүргізудің кейбір ерекшеліктері туралы.....	161
Ф.П. ДОСАНОВА Жария құқықтық қатынастардан туындайтын дауларды сотқа дейінгі реттеудің баламалы нысандары: шетелдік тәжірибе және Қазақстан Республикасында пайдалану перспективалары.....	167
М.Н. БАЙСАҚАЛОВА «Батыс Еуропа – Батыс Қытай» халықаралық транзит дәлізінің құрылуы мен жұмыс істеуінің құқықтық проблемалары.....	174
А.Қ. РАҚЫШЕВА «Теміржол көлігі туралы» Қазақстан Республикасының Заңын талдау және оны қолдану практикасы.....	182

Ғылыми өмір хроникасы

Қазақстан Республикасы Заңнама институты Ғылыми-әдістемелік кеңесінің ғылыми зерттеулердің нәтижелерін талқылау бойынша кеңейтілген отырысы туралы ақпараттық хабарлама, Астана қ., 2018 жылғы 27 қыркүйек.....	188
«Халықаралық сот төрелігі және интеграциялық үдерістерді нығайту» халықаралық конференциясы туралы ақпараттық хабарлама, Минск қ., 2018 жылғы 18-19 қазан.....	192
Әкімшілік құқық бойынша «Әкімшілік құқықтағы атқарушылық іс жүргізу» тақырыбындағы IX халықаралық ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама, Астана қ., 2018 жылғы 1-2 қараша.....	195
Қазақстан Республикасы Заңнама институты Ғылыми-әдістемелік кеңесінің ғылыми зерттеулердің нәтижелерін талқылау бойынша кеңейтілген отырысы туралы ақпараттық хабарлама, Астана қ., 2018 жылғы 16 қараша.....	199
Қазақстан Республикасы Заңнама институты Ғылыми-әдістемелік кеңесінің ғылыми зерттеулердің нәтижелерін талқылау бойынша кеңейтілген отырысы туралы ақпараттық хабарлама, Астана қ., 2018 жылғы 30 қараша.....	203
Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті күніне арналған кітап көрмесі туралы ақпараттық хабарлама.....	206
Қазақстан Республикасы Заңнама институты Ғылыми-әдістемелік кеңесінің ғылыми зерттеулердің нәтижелерін талқылау бойынша кеңейтілген отырысы туралы ақпараттық хабарлама, Астана қ., 2018 жылғы 5 желтоқсан.....	208
Новосибирскке қызметтік сапар туралы ақпараттық хабарлама, 2018 жылғы 5 желтоқсан.....	214
Мәскеуге қызметтік сапар туралы ақпараттық хабарлама, 2018 жылғы 6-8 желтоқсан.....	217
Кітапхана қорына түскен басылымдар көрмесі туралы ақпараттық хабарлама.....	221

«Жаршының» мұрағат беттері

М.А. АЙЫМБЕТОВ Заң терминдері сөздігін түзудің кейбір мәселелері (ҚР ЗИ Жаршысы. – №3(27)-2012. - 127-130 б.).....	223
Б.А. ШОЛАН М.А. Айымбетовтің «Заң терминдері сөздігін түзудің кейбір мәселелері» деген ғылыми жарияланымына қайта оралғанда.....	226

Есімнама

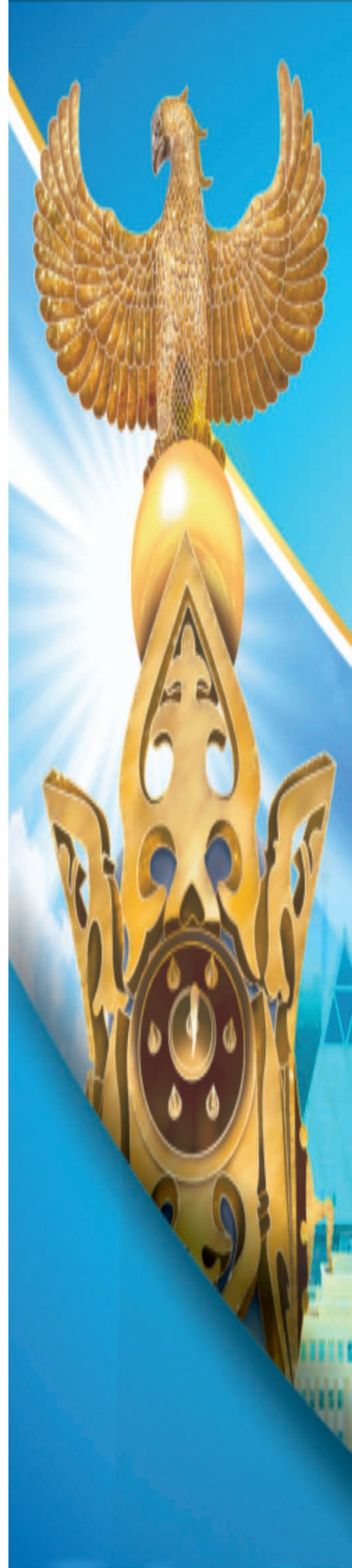
Ш.В. ТЛЕПИНА Құқық қорғаушысы (Р.К. Сәрпековтің туған күніне орай).....	229
Заң ғылымдарының кандидаты, доцент Ж.О. Тілембаеваның мерейтойына орай.....	233

Библиография

З.ғ.к., доцент К.В. Агамировтың 2-томдық монографиясына рецензия «Прогнозирование правовых рисков», – М.: Русайнс, 2018. – Т. 1. - 328-б. –Т. 2. – 332-б.....	234
«Профсоюзы: теория и практика» ұжымдық монографиясына рецензия / Б.Ж. Әбдірайымның жалпы редакциясымен. - Астана, 2018. – 357-б.....	238

Даналық ойлар

256

Учредитель и издатель:
ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»
Издается с 2006 года

Все материалы журнала размещаются
на сайте www.iz.adilet.gov.kz
Включен в перечень изданий
для публикации основных научных
результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. (Астана, Казахстан) –
(председатель)
Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург,
Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Киев, Украина)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва,
Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Астана, Ка-
захстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Шерубай Күрманбайұлы – д.ф.н.
(Астана, Казахстан)

Состав Редакционной коллегии
Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан) – (председатель)
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Айымбетов М.А. – заслуженный дея-
тель культуры РК (Астана, Казахстан)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов,
Россия)
Казбаева А.Г. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)
Казиев З.Г. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)
Конусова В.Т. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)
Куликпаева М.Ж. – PhD (Астана,
Казахстан)
Мушанов Т.Е. (Астана, Казахстан)
Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Костанай,
Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Ка-
меногорск, Казахстан)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)

Редакция журнала
Колтубаева Г.Б.
Ердешева Д.Т.
Жумагелдина Б.Ж.
Байленова А.К.
Джамбуллин К.А.

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан
(№ и дата первичной постановки на учет
№6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес:
Республика Казахстан,
010000, г. Астана, пр. Мәңгілік ел, д. 8
тел.: 8(7172)74-02-06;
факс: 8(7172)74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

СОДЕРЖАНИЕ

Колонка редакции	9
<i>Выступление Министра юстиции РК М. Бекетаева на Прави- тельстве в часе 24 декабря 2018 года по вопросам регистрации недвижимого имущества</i>	13
Конституционное и административное право	
Р.К. САРПЕКОВ К вопросу о применении альтернативных форм урегулирования публичных споров в зарубежных странах	16
В.Х. СЕЙТИМОВА Конституционный Совет Республики Ка- захстан – гарант охраны семьи и детства	21
Ж.У. ТЛЕМБАЕВА О роли прогнозирования в законотворчестве и критериях определения правовых последствий действия законов	27
Р.Г. НУРМАГАМБЕТОВ Историко-правовой анализ знаний о понятии «конституционное регулирование»	35
А.Б. КАЙЖАКПАРОВА, Б.Б. ЕРМЕКБАЕВ Институты обжа- лования в системе административной юстиции	42
Гражданское и гражданско-процессуальное право	
Х.-Й. ШРАММ Соотношение публично-правовых и част- но-правовых методов регулирования	50
Е.А. ДЮСЕНОВ, А.К. ЛЯМБЕКОВА Актуальные вопросы совершенствования законодательной регламентации в сферах ох- раны окружающей среды и энергоэффективности, а также здраво- охранения (клинические исследования)	61
У.Е. КУДИЯРОВА Правовая природа совместного завещания супругов	72
Г.Э. АБДРАСУЛОВА Актуальные вопросы международного сотрудничества Республики Казахстан в сфере гражданско-право- вого оборота информации	77
Уголовное право и уголовный процесс	
О.И. СЕМЫКИНА (г. Москва) Онтология уголовной ответ- ственности юридических лиц	83
Международное право и сравнительное правоведе- ние	
Е.М. АБАЙДЕЛЬДИНОВ Конституционное регулирование исполнения международных договоров в суверенном Казахстане	92
М.Ж. КУЛИКПАЕВА Нормы об ответственности в между- народном космическом праве и их имплементация в национальное законодательство Республики Казахстан	97
И.А. ОРЛОВА (г. Санкт-Петербург) Решения междунаро- дных, транснациональных и иностранных юрисдикционных орга- нов: проблемы признания и исполнения	104
Правовой мониторинг	
Е.М. ЕЛУБАЙ, А.Ж. КАЛМАГАМБЕТОВ Некоторые аспекты организации страховой деятельности в Республике Казах- стан (результат правового мониторинга)	112
К.Ж. КУАНДЫКОВ, М.К. ЖУСУПБЕКОВА, Р.З. АБДРАХ- МАНОВ Проблемы организационно-правового развития сельско- хозяйственной кооперации Республики Казахстан	120
Из практики законотворчества на государственном языке	
Т.Е. МУШАНОВ, Н.А. ХАМЗИНА Некоторые вопросы пе- ревода казахского алфавита на латинскую графику	128
Б.А. ШОЛАН Некоторые вопросы терминов в междунаро- дных договорах	132
Н.А. БАЙКАРИМОВА, Д.М. ШЫНГЫСБАЕВА О некото- рых вопросах научной лингвистической экспертизы	137
А.К. МАХАМБЕТОВА, К.А. АЙНАБАЕВА Унификация терминов – требование времени	143
Трибуна молодого ученого	
А.С. ТУЛЕПБАЕВА, Т.К. МАКЕНОВ Правовая природа ин- ститута досудебного урегулирования споров, вытекающих из пу- бличных правоотношений	154

Д.Б. АБДИЛЬДИНА О некоторых особенностях проведения научной экспертизы проектов международных договоров.....	161
Ф.П. ДОСАНОВА Альтернативные формы досудебного урегулирования споров, вытекающих из публичных правоотношений: зарубежный опыт и перспективы использования в Республике Казахстан.....	167
М.Н. БАЙСАКАЛОВА Правовые проблемы становления и функционирования международного транзитного коридора «Западная Европа - Западный Китай».....	174
А.К. РАКИШЕВА Анализ Закона Республики Казахстан «О железнодорожном транспорте» и практика его применения.....	182

Хроника научной жизни

Информационное сообщение о расширенном заседании Научно-методического совета Института законодательства Республики Казахстан по обсуждению результатов научных исследований, 27 сентября 2018 года.....	189
Информационное сообщение о международной конференции «Международное правосудие и укрепление интеграционных процессов», г. Минск, 18-19 октября 2018 года.....	193
Информационное сообщение о IX международной научно-практической конференции по административному праву на тему: «Исполнительное производство в административном праве», г. Астана, 1-2 ноября 2018 года.....	196
Информационное сообщение о расширенном заседании Научно-методического совета Института законодательства Республики Казахстан по обсуждению результатов научных исследований, 16 ноября 2018 года.....	200
Информационное сообщение о расширенном заседании Научно-методического совета Института законодательства Республики Казахстан по обсуждению результатов научных исследований, 30 ноября 2018 года.....	204
Информационное сообщение о книжной выставке, посвященной Дню Первого Президента Республики Казахстан.....	207
Информационное сообщение о расширенном заседании Научно-методического совета Института законодательства Республики Казахстан по обсуждению результатов научных исследований, 5 декабря 2018 года.....	210
Информационное сообщение о служебной поездке в Новосибирск, 5 декабря 2018 года.....	215
Информационное сообщение о служебной поездке в Москву, 6-8 декабря 2018 года.....	218
Информационное сообщение о выставке изданий, поступивших в фонд библиотеки.....	222

Архивные страницы «Вестника»

М.А. АЙЫМБЕТОВ Некоторые проблемы составления словаря юридических терминов (Вестник ИЗ РК. №3(27)-2012. - С. 127-130).....	223
Б.А. ШОЛАН Возвращаясь к научной публикации М.А. Айымбетова «Заң терминдері сөздігін түзудің кейбір мәселелері» (Некоторые проблемы составления словаря юридических терминов).....	226

Персоналии

Ш.В. ТЛЕПИНА Защитник права (Ко дню рождения Р.К. Сарпекова).....	229
К юбилею кандидата юридических наук, доцента Ж.У. Тлембаевой.....	233

Библиография

Рецензия на монографию к.ю.н., доцента К.В. Агамирова «Прогнозирование правовых рисков» в 2-х томах. - М.: Русайнс, 2018. - Т. 1. - 328 с. - Т. 2. - 332 с.....	234
Рецензия на коллективную монографию «Профсоюзы: теория и практика» / Под общ. ред. Б.Ж. Әбдірайыма. - Астана, 2018. - 357 с.....	238

Мудрые мысли	256
---------------------------	-----

Founder and publisher:
SI «Legislation Institute
of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed
on the website
www.iz.adilet.gov.kz

Included in the list of publications of basic
scientific results of dissertations on legal
sciences (Order CCES MES RK №894
from 05.30.2013)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. (Astana, Kazakhstan) –
(Chairman)
Abaydeldinov E.M. – d.j.s. (Astana,
Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Melnik R.S. – d.j.s. (Kiev, Ukraine)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Muromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Malinowski V.A. – d.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Sherubai Kurmanbaiuly – d.ph.s. (As-
tana, Kazakhstan)

Editorial Board members

Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Astana,
Kazakhstan) – (Chairman)
Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Aiyumbetov M.A. – Honored Worker of
Culture of Kazakhstan, (Astana, Kazakh-
stan)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Rus-
sian)
Kazbayeva A.G. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Kaziyev Z.G. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Konusova V.T. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Kulikpayeva M.Zh. – PhD (Astana,
Kazakhstan)
Mushanov T.E. (Astana, Kazakhstan)
Nurgazinov B.K. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Nurmagambetov R.G. – PhD (Kostanai,
Kazakhstan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-
Kamenogorsk, Kazakhstan)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek,
Kyrgyzstan)

The editorial staff

Koltubayeva G.B.
Yerdesheva D.T.
Zhumageldina B.Zh.
Bailenova A.K.
Dzhamburshin K.A.

*The certificate of registration of mass media
№11219-G from 15.11.2010 from
the Committee of Information and Archives
of the Ministry of Culture and Information
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)*

Address:

The Republic of Kazakhstan,
010000, Astana, Mangilik el pr., 8
tel.: 8 (7172) 74-02-06
fax: 8 (7172) 74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
e-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

CONTENT

Editorial	11
<i>Speech of the Minister of Justice of the Republic of Kazakhstan M. Beketayev at the Government hour on December 24, 2018 concerning the issues of the registration of real estate</i>	13
Constitutional and Administrative Law	
R.K. SARPEKOV To the question of the administration alternative forms of the settlement of public-legal disputes foreign countries.....	16
V.Kh. SEITIMOVA Constitutional council of the Republic of Kazakhstan: a guarantee of the protection of the family and childhood.....	21
Zh.U. TLEMBAEVA On the role of forecasting in lawmaking and the criteria for determining the legal consequences of laws.....	27
R.G. NURMAGAMBETOV Historical and legal analysis of knowledge about the concept “constitutional regulation”.....	35
A.B. KAIZHAKPAROVA, B.B. ERMEKBAYEV Institutes of appeal in the system of administrative justice.....	42
Civil and Civil Procedural Law	
H.-J. SCHRAMM Correlation of public-legal and private-legal methods of regulation.....	50
Y.A. DYUSSENOV, A.K. LYAMBKOVA Current issues of implementation of legislative regulations in environmental protection and energy efficiency and health care (clinical researches).....	61
U.E. KUDIYAROVA The legal nature of the joint testament of the spouses.....	72
G.E. ABDASSULOVA Current issues of international cooperation of the Republic of Kazakhstan in the field of civil legal traffic information.....	77
Criminal law and Criminal procedure	
O.I. SEMYKINA Ontology of liability of legal persons.....	83
International and Comparative law	
Y. ABAIDELDINOV Constitutional regulation of the implementation of international treaties in sovereign Kazakhstan.....	92
M. ZH. KULIKPAYEVA Norms on responsibility in international space law and their implementation in the national legislation of the Republic of Kazakhstan.....	97
I.A. ORLOVA Decisions of international, transnational and foreign jurisdictional bodies and economic security of the state: problems of recognition and enforcement.....	104
Legal monitoring	
E.M. ELUBAY, A.Zh. KALMAGAMBETOV Some aspects of the insurance organization activities in the Republic of Kazakhstan (result of legal monitoring).....	112
K.Zh. KUANDYKOV, M.K. ZHUSUPBEKOVA, R.Z. ABDRAKHMANOV Problems of organizational and legal development of agricultural cooperation of the Republic of Kazakhstan.....	120
Lawmaking practice in the official language	
T. MUSHANOV, N. KHAMZINA Some issues of the transition of Kazakh alphabet into Latin graphics.....	128
B. SHOLAN Some questions of terms in international treaties.....	132
N. BAIKARIMOVA, D. SHYNGYSBAYEVA About background of occurrence of errors in the time of the scientific-linguistic expert examination.....	137
A.K. MAKHAMBETOVA, K.A. AINABAYEVA Unification of terms - the requirement of time.....	143
Young scholar tribune	
A.S. TULEPBAEVA, T.K. MAKENOV The legal nature of the institution of pre-trial settlement of disputes arising from public relations.....	154

D.B. ABDILDINA Some features of academic expertise of the drafts of international treaties.....	161
F.P. DOSSANOVA Alternative forms of pre-trial settlement of disputes arising from public relations: foreign experience and prospects for use in the Republic of Kazakhstan.....	167
M. BAISAKALOVA Legal issues of formation and functioning of the international transit corridor “Western Europe – Western China”.....	174
A.K. RAKISHEVA Analysis of the Law of the Republic of Kazakhstan «On Railway Transport» and the practice of its application.....	182

The Chronicle of Scientific Life

Information note about extended meeting of the Scientific and Methodological Council of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan to discuss the results of scientific research, Astana, September 27, 2018.....	191
Information note on the international conference «International Justice and Strengthening of Integration Processes», held in Minsk, Belarus, October 18-19, 2018.....	194
Information note on the IX International scientific and Practical Conference on Administrative Law «Executive proceedings in administrative law», Astana, November 1-2, 2018.....	197
Information note about extended meeting of the Scientific and Methodological Council of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan to discuss the results of scientific research, Astana, November 16, 2018.....	201
Information note about extended meeting of the Scientific and Methodological Council of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan to discuss the results of scientific research, Astana, November 30, 2018.....	205
Information note on the book exhibition dedicated to the Day of the First President of the Republic of Kazakhstan.....	207
Information note about extended meeting of the Scientific and Methodological Council of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan to discuss the results of scientific research, Astana, December 5, 2018.....	212
Information note on the business trip to Novosibirsk, December 5, 2018.....	216
Information note on a business trip to Moscow, 6-8 December 2018 year.....	220
Information note on the exhibition of publications received by the library.....	222

The archive pages of the«Bulletin»

M.A. AYMBETOV Some problems of compiling a glossary of legal terms (Vestnik IL RK. № 3 (27) -2012. - P. 127-130).....	223
B.A. SHOLAN Returning to the scientific publication M.A. Aymbetov «Заң терминдері сөздігін түзудің кейбір мәселелері» (Some problems of compiling a dictionary of legal terms).....	226

Personalities

Sh.V. TLEPINA Defender of Law (To the birthday of R.K. Sarpekov).....	229
On the anniversary of the candidate of legal sciences, associate professor Zh.U. Tlembaeva.....	233

Bibliography

REVIEW to the monograph by Ph.D., associate professor K.V. Agamirova «Forecasting of legal risks» in 2 volumes. - М.: Пусайнс, 2018. - Т. 1.- 328 p. –Т. 2. - 332 p.....	234
REVIEW of the collective monograph «Trade Unions: Theory and Practice» / Under total. ed. B.ZH. Abdiyayma. - Astana, 2018. - 357 p.....	238

Wise thoughts	256
----------------------------	-----

УДК: 349.42

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ КООПЕРАЦИЯСЫНЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРУШЫЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ДАМУЫНЫҢ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Қалдарбек Жүнісбайұлы Қуандықов

НАРХОЗ Университеті «Құқық» кафедрасының доценті,
заң ғылымдарының кандидаты, Алматы қ., Қазақстан;
e-mail: kuandykov_kzh@mail.ru

Мадина Қойшыбайқызы Жусупбекова

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінің
«Құқықтану» кафедрасының доценті, заң ғылымдарының кандидаты,
Қызылорда қ., Қазақстан; e-mail: zhmk6464@mail.ru

Рахат Зауытбекұлы Абдрахманов

НАРХОЗ Университетінің докторанты,
Алматы қ., Қазақстан; e-mail: arzrahat@list.ru

Түйін сөздер: ауыл шаруашылық кооперациясы; агроөнеркәсіп кешені; құқықтық-ұйымдастырушылық мәселелер; кооперация; мемлекеттік қолдау; ауылшаруашылық кооперативтерінің құқықтық мәртебесі.

Аннотация. Мақалада ауыл шаруашылығы кооперациясын дамытудың құқықтық – ұйымдастырушылықтың өзекті мәселелері қарастырылған. Еліміздегі ауыл шаруашылығы кооперациясын ұйымдастыру кезіндегі күрделенген және шешуге тиісті мәселелерге көңіл бөлінген. Сонымен қатар, ауылшаруашылық кооперативтерін қолдау жөніндегі әр түрлі ғалымдардың пікірлері мен шетел тәжірибесі қарастырылған.

Мақалада өркеніетті дамыған мемлекеттердің ауыл шаруашылығы кооперациясын дамытудағы жетістіктерге, отандық ауыл шаруашылығы өнімін өндірушілердің қазіргі жағдайдағы мәселелеріне талдау жасалған. Қазақстан Республикасының «Ауыл шаруашылық кооперативтері туралы» заңына сәйкес, ауылшаруашылық кооперативтерінің коммерциялық заңды тұлға ретіндегі құқықтық мәртебесіне арнайы талдау жасалған.

Мақалада мемлекеттік деңгейде, тұрақты түрде, ауыл шаруашылығы инфрақұрылымын дамыту үшін мемлекеттік және жеке инвестицияларды тартуға қатысты мәселелер қарастырылған. Сонымен қатар, ауыл шаруашылығы субъектілерінің кооператив түрінде жұмыс істеуіне жүйелі түрде жан – жақты мемлекеттік қолдау көрсету туралы мәселелер қарастырылған.

Мақалада ауыл шаруашылығы кооперативтерінің мемлекеттік қолдаудың арқасында еліміздің азық-түлік қауіпсіздігі, жұмыспен қамту және экономикалық даму мәселелерін шешуге көмектесе алатындылығы айтылған. Ауыл тұрғындарының ауыл шаруашылығы кооперативтерін көптеп құруы халықты жұмыспен қамтамасыз ету, олардың әл – ауқатын көтеру және елімізді сапалы азық – түлікпен қамтамасыз ету сияқты көптеген мәселелерді шешуге ықпал ететіндігі айтылған. Сонымен қатар, ауыл шаруашылығы кооперациясын дамыту үшін қандай мәселелерді шешу керектігі айтылған.

ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ КООПЕРАЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Қуандықов Қалдарбек Жунисбаевич

Доцент кафедры «Право» Университета НАРХОЗ,
кандидат юридических наук, г. Алматы, Казахстан;
e-mail: kuandykov_kzh@mail.ru

Жусупбекова Мадина Койшибаевна

Доцент кафедры «Правоведение» Кызылординского государственного
университета имени Коркыт Ата, кандидат юридических наук,
г. Кызылорда, Казахстан; e-mail: zhmk6464@mail.ru

Абдрахманов Рахат Зауытбекович

Докторант Университета НАРХОЗ,

г. Алматы, Казахстан; e-mail: arzrahat@list.ru

Ключевые слова: сельскохозяйственная кооперация; агропромышленный комплекс; организационно-правовые проблемы; кооперация; государственная поддержка; правовой статус сельскохозяйственного кооператива.

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные проблемы организационно-правового развития сельскохозяйственной кооперации, указываются разрешаемые и сложные проблемы, возникающие при организации сельскохозяйственной кооперации в стране. Вместе с этим, рассматриваются международная практика и мнения различных ученых по поддержке сельскохозяйственной кооперации.

В статье проведен анализ достижений в развитии сельскохозяйственной кооперации цивилизованных государств, настоящего положения отечественных сельхозтоваропроизводителей. Согласно Закону РК «О сельскохозяйственных кооперативах» проведен анализ правовому положению сельскохозяйственных кооперативов как коммерческим юридическим лицам.

В статье указываются проблемы постоянного привлечения частных и государственных инвестиций для развития сельскохозяйственной инфраструктуры на государственном уровне. Кроме этого, рассматриваются проблемы необходимости всесторонней государственной поддержки субъектов сельского хозяйства, организованных в форме кооператива

Статья указывает на то, что государственная поддержка сельскохозяйственных кооперативов обеспечивает продовольственную безопасность, решает проблемы занятости населения и экономического развития страны. Создание сельскими жителями большего числа сельскохозяйственных кооперативов повлияло бы на такие проблемы как: обеспечение населения работой, повышение благосостояния народа и обеспечение страны качественными продуктами питания. Вместе с этим, в статье указаны проблемы, которые нужно решить для развития сельскохозяйственной кооперации.

PROBLEMS OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL COOPERATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Kuandykov Kaldarbek Zhunisbaevich

Associate Professor of Law at the University NARHOZ,

Candidate of Law, Almaty, Kazakhstan;

e-mail: kuandykov_kzh@mail.ru

Zhusupbekova Madina Koyshibaevna

Associate Professor of the Department of Law, Kyzylorda State

University named Korkyt Ata, PhD in Law,

Kyzylorda, Kazakhstan; e-mail: zhmk6464@mail.ru

Abdrakhmanov Rakhat Zauytbekovich

Doctoral student at NARHOZ University,

Almaty, Kazakhstan; e-mail: arzrahat@list.ru

Keywords: agricultural cooperation; agriculture; organizational and legal problems; cooperation; state support; the legal status of an agricultural cooperative.

Abstract. The article deals with topical issues of organizational and legal development of agricultural cooperation, identifies resolvable and complex problems that arise when organizing agricultural cooperation in the country. At the same time, international practice and the opinions of various scientists on the support of agricultural cooperation are considered. The article analyzes the achievements in the development of agricultural cooperation of civilized countries, the present situation of domestic agricultural producers. According to the Law of the Republic of Kazakhstan "On Agricultural Cooperatives", an analysis was made of the legal status of agricultural cooperatives as commercial legal entities. The article points out the problems of constantly attracting private and state investments for the development of agricultural infrastructure at the state level. In addition, the problems of the need for comprehensive state support of agricultural entities, organized in the form of a cooperative. The article indicates that the state support of agricultural cooperatives provides food

security, solves the problems of employment and economic development of the country. The creation by rural residents of a larger number of agricultural cooperatives would have affected such problems as: providing the population with work, increasing the well-being of the people and providing the country with high-quality food. At the same time, the article identifies the problems that need to be solved for the development of agricultural cooperation.

Қазақстан Республикасының азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында, еліміздің агроөнеркәсіптік кешен саласын дамыту және қолдау жөніндегі көптеген мемлекеттік бағдарламалар қабылданып, оларды іске асыру үшін тиісті қаржы және материалдық ресурстар бөлінді. Ауыл шаруашылығы саласын реформалауға және азық-түлік нарығын реттеуге бағытталған нормативті – құқықтық актілерде қабылданды. Дегенмен, атқарылып жатқан іс – шаралар ауыл шаруашылығы саласындағы күрделі мәселелерді және елімізді азық – түлікпен толық қамтамасыз ету мәселелерін түбегейлі шеше алған жоқ.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев өзінің «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Жолдауында еліміздің агроөнеркәсіптік кешенін дамыту перспективаларына тоқталды. Елбасы жаңа технологиялар мен бизнес – модельдерді енгізу, агроөнеркәсіп кешенінің ғылымға негізделуін арттыру шаруашылықтарды кооперациялау қажеттігін күшейтеді. Ауыл шаруашылығы субъектілерінің кооператив түрінде жұмыс істеуіне жан – жақты қолдау көрсету керек. Елбасы Қазақстан Республикасы Үкіметі мен әкімдерге 5 жыл ішінде агроөнеркәсіп кешеніндегі өнімділігін және өңделген ауыл шаруашылығы өнімінің экспортын, тиісінше, кем дегенде 2,5 есеге арттыруды тапсырды [1].

Жоғары да аталған мәселелерді шешу кезінде, еліміздегі ауыл шаруашылығы кооперациясын ұйымдастыру, оның жұмысын жандандыру және оның жұмыс істеуіне жан – жақты мемлекеттік қолдау көрсету сияқты мәселелерге көп көңіл бөлу керек. Кәсіпкерліктің бір нысаны ретінде ауылшаруашылық кооперациясының республика халқы үшін экономикалық маңызы зор. Нарық заманына сай, республиканың аграрлық секторын реформалау жағдайында, кооперация әлеуметтік қолдау және қорғауды қамтамасыз ететін ауылшаруашылық тауар өндірушілердің өндірістік және өзге де қызметінің бірлескен нысанын көрсетеді. Кооперациялау материалдық және қаржылық ресурстарды ұтымды пайдалану, нарықта белгілі артықшылықтарды иелену, тауар өндірушілердің мүдделерін жүзеге асыруда маңызды рөл атқарады. Нарықтық қатынастар жағдайында, ауылшаруашылық кооперативтік қозғалысты дамыту, ауылшаруашылық тауар өндірушілер арасында жаңа қатынастарды қалыптастыруды, экономика-

лық мәселелерді шешу үшін олардың бірігуін қамтамасыз етеді.

Ауыл шаруашылығы кооперациясын ұйымдастыру және дамыту мәселелері көптеген ғалымдардың ғылыми жұмыстарында көрініс тапты. Көптеген ғылыми зерттеушілер ауыл шаруашылығы кооперациясын экономикалық және әлеуметтік мәселелерді шешудің тиімді құралы ретінде қарастырады және оларға мемлекеттік қолдау қажеттілігін негіздейді.

Дамыған мемлекеттердегі ауыл шаруашылығы кооперациясының халықты азық – түлікпен қамтамасыз етіп отырғаны да осыған дәлел. Осындай күрделі мәселелерді ғылыми түрде зерттеген шетел ғалымдарының ой – пікірлеріне тоқталып кетсек.

Еуропа ғалымдары Е.С.Тортила, В.Валентинов және С.Илиопулостың айтуынша, «тарихқа көз жүгіртсек, шын мәнінде, тәуелсіз фермерлер жергілікті билікке және трансұлттық бөлшек сатушылардың нарықтық күзіретіне қарсы тұра алатын негізгі институционалдық және ұйымдастырушылық құрал болды» [2, 23-36 б.]. Аты аталған ғалымдардың пікіріне толық қосылуға болады. Шын мәнінде, үлкен табысқа кенелген тәуелсіз фермерлер жергілікті тұрғындардың жұмыспен қамтамасыз етілуіне, олардың әлеуметтік және экономикалық мәселелерін шешілуіне үлкен ықпал ете алады. Осы тұрғыдан келетін болсақ, олар жергілікті биліктің шеше алмаған мәселелерін шеше алатын, халықтың әл – ауқатын көтере алатын ұйымдастырушылық күшке айналады.

Америка Құрама Штаттарының ғалымы М.Л.Куктың пікірі бойынша, «кооперативтерге мемлекеттік қолдау көрсетудің негізі ретінде кооперативтердің нарықтық сәтсіздіктерінің әртүрлі нысандарын түзету мүмкіндігін атап өтеді. Бұл ретте кооперативтер бәсекелестік критерий ретінде әрекет етеді, бұл нарық тиімділігін арттырады» [3, 154-169 б.]. Шындығында, ауыл шаруашылық кооперативтеріне мемлекеттік қолдау көрсетілуі тиіс. Өйткені олардың өнімі ауа – райына, табиғат апаттарына және климаттың өзгеруіне тікелей байланысты. Тәуекелге бел буған кооперативтер табысты болған кезде, бәсекелестік критерий ретінде нарық бағасының күрт өсуіне жол бермейді.

Ресей ғалымы А.Г.Папцовтың ойынша, «ауыл шаруашылық кооперативтерінің кең таралуы, олардың жеке меншік шағын фермерлік шаруашылыққа негізделі отырып өң-

деу, маркетинг және т.б. сияқты кең ауқымды өндірісті үйлестірудің жақсы нысаны болып табылады» [4, 60-68б.]. Айтылған пікірді өз тарапымыздан толықтырып кетсек, ауыл шаруашылық кооперативтерінің кең таралуы ауыл шаруашылық өнімдерін өңдеп қана қоймай, сол өңірдің экономикалық және әлеуметтік мәселелерін шеше алатын кәсіпкерліктің жақсы нысаны болар еді.

Тағы бір Ресей ғалымы И.А.Минаковтың айтуынша, «кооперативтерді дамыту ауыл шаруашылық тауар өндірушілерінің бәсекеге қабілеттілігін арттырып қана қоймай, ауылдық елді мекендерді тұрақты дамытуға және шаруалардың табыстары мен әл – ауқатын арттыруға ықпал етеді» [5, 92-99б.]. Шын мәнінде, жергілікті кооперативтер ауыл шаруашылық өнімдерін (астық, ет, сүт өнімдері) өңдеп қана қоймай, оларды экспортқа шығарып, пайда тауып жатса, ауылдық елді мекендердегі жолды жөндеуге, болмаса түрлі әлеуметтік, медициналық және мәдени кешендерін салуға көмектесе алар еді.

Қытай ғалымдары А.Чэн мен С.Скоттың пікірлері бойынша, «әділдікті қамтамасыз ететін және кедейлерді қорғайтын, ұзақ мерзімді әлеуметтік мүдделерді көздейтін кооперативтерді дамытуға мемлекеттік қолдауды күшейту қажет» [6, 95б.].

Қытай ғалымдарының пікіріне қосыла отырып, өз тарапымыздан қосарымыз, біздің елімізде ауыл шаруашылық кооперативтерін мемлекеттік қолдау - халықтың жұмыспен қамтамасыз етілуі, тұрғындардың еңбек ақысын алуы, мемлекеттік бюджетке салықтың түсуі, зейнетақы қорына жарналардың түсуі және міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру сияқты күрделі мәселелердің шешілуіне жол ашу. Ауыл шаруашылық кооперативтерін мемлекеттік қолдау үнемі және жүйелі түрде болуды талап етеді.

Қазіргі жағдайда, бірқатар объективті себептерге байланысты қазақстандық шағын және орта ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілер шетелдік тауар өндірушілермен байсалды бәсекеге түсе алмайды.

Осы тұрғыда, Қазақстан ғалымы Г.У.Акимбекованың «ауыл шаруашылық өнімдерін шағын көлемде өндіру заманауи технологияларды қолдануға, ғылыми түрде астық айналымын бақылауды және үлкен ауқымда асыл тұқымды малдарды өсіру жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік бермейді», - деген пікірімен қосылуға болады [7]. Кішігірім шаруа қожалықтары мен ауыл шаруашылық өнімдерін өндіруші кәсіпорындар бірігіп кооперация құратын болса, олардың пайдаланатын жер көлемі де, өндіріс құралдары да, қаржы және адами капиталдары да көбейіп, өздерінің өндірісінде заманауи технологиялар мен қосымша инвестицияларды кеңінен қолдануына мүмкіндік

тер ашылар еді.

Қазақстан ғалымы У.Керимованың пікірі бойынша, «ауыл шаруашылығының кішігірім кәсіпорындары өз өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін, инновацияларды енгізуді, халықтың денсаулығына қауіпсіз тамақ өнімдерін жеткізуді дербес шеше алмайды және жоғары білікті мамандардың қызметтерін алу мүмкіндігінен айрылады» [8]. Ауыл шаруашылығы өнімдерінің әлемдік бәсекеге қабілеттілігін арттыру, сол өнімдерді өндіру кезінде әлемдік озық технологиялармен жұмыс істей алатын білікті мамандардың қызметін талап етеді. Ол мамандарды жұмысқа шақыру, тиісті еңбек ақысын төлеу, олардың жұмыс істеуіне барлық жағдайларды жасау тек үлкен табысты ауыл шаруашылық кооперациясының қолынан келеді.

Аталған мәселелерді шешу мақсатында, Қазақстан Республикасында шағын және орта ауыл шаруашылық тауарларын өндірушілерді ауыл шаруашылық кооперативтерін құруға бағытталған шаралар жүзеге асырылуда. Ауыл шаруашылық кооперативтері – әлемдегі ауыл шаруашылығы өндірісінің ең көп тараған құқықтық – ұйымдастырушылық нысаны болып табылады. Дамыған және дамушы елдердің аграрлық секторында ауыл шаруашылық кооперативтері маңызды рөл атқарады. Бұған ауыл шаруашылық кооперативтері дамыған мемлекеттердің нарығындағы сапалы ауыл шаруашылық өнімдерінің мол және жеткілікті көлемде болуы мысал бола алады.

Еуропа ғалымдары Е.С.Тортила, В.Валентинов және С.Илиопулостың зерттеулеріне сүйенетін болсақ, «Еуропалық Одақта 600 мың адам жұмыс істейтін, 9 миллион мүшесі бар, 40 мыңға жуық кооперативтік кәсіпорындар бар. Олардың айналымы шамамен 260 млрд евро. Бұл кооперативтер ауыл шаруашылық өнімдерін жеткізудің 50%-дан астамын және ауыл шаруашылығы өнімдерін жинауға, өңдеуге және сатуға арналған 60%-дан астамын құрайды» [2, 23-36 б.].

Бельгия ғалымдары А.Зеви, А.Занотти, Ф.Сулаже және А.Зелалидің пікірлері бойынша, «жалпы еуропалық экономика проблемаларын шешу, атап айтқанда, еуропалық аймақтардың, кәсіпорындар мен жұмыс орындарының экономикалық тұрақтылығы, капитал жинақтауы мен жалпы әл-ауқатты дамытуы кооперативтер қызметіне байланысты» [9]. Шындығында, өркениетті дамыған еуропалық мемлекеттердің экономикасы кооперативтер қызметіне байланысты болатын болса, еліміздің азық – түлік проблемасын шешу ауыл шаруашылық кооперативтерінің қолында екендігіне көз жеткізесің.

Еуропа ғалымдары С.Илиопулас, К.Кук, Г.Хендрик, А.Хумистің зерттеулеріне сүйенсек, «кооперативтер, көптен бері, Жаңа

Зеландияның сүт өнеркәсібіндегі басым ұйымдық құрылымға айналды. Жаңа Зеландияның дамыған кооперативтік секторы ересек халықтың 40%-ын біріктіреді және ЖІӨ-нің 22%-ын (40 млрд. АҚШ доллары) құрайды. Әлемнің 100 млн. адамы Жаңа Зеландияның сүт өнімдерімен қамтамасыз етілген» [10]. Шын мәнінде, Азия мемлекеттерінің кооперативтік секторы ЖІӨ мен халықты жұмыспен қамту мәселелерін шеше алатын болса, бұл секторды дамыту біздің еліміздегі күрделі мәселелерді шешуге өзінің үлесін қосатынына кәміл сенеміз.

Еуропа ғалымы С.Илиопуластың зерттеуіне сүйенсек, «көптеген жылдар бойы, өркениетті дамыған мемлекеттер ауыл шаруашылық кооперативтерінің дамуын ынталандыру мақсатында салықалы мемлекеттік саясат жүргізуде. Дәстүр бойынша, нарықтық экономикасы дамыған көптеген елдерде ауыл шаруашылығы кооперативтері мен ауыл шаруашылығы секторы төмендегідей нысандарда мемлекеттік қолдауға ие болуда:

- 1) достыққа негізделген құқықтық базамен қамтамасыз ету;
- 2) монополияға қарсы заңнама мен ережелерден босату;
- 3) қолайлы салықтық жағдай;
- 4) қолайлы несие алу мүмкіндігі;
- 5) техникалық көмек.

Ауыл шаруашылық кооперативтерін қолдау саясатының қарқындылығы мен үйлесімділігі дамыған мемлекеттерде әртүрлі» [11]. Аталған зерттеуге қарап, өркениетті мемлекеттерде ауыл шаруашылық кооперативтерінің дамуын ынталандыру жоғары деңгейде жүргізіліп келе жатқандығына көз жеткізесің. Біздің еліміздегі жүргізіліп келе жатқан ауыл шаруашылық өнімдерін өндірушілерді мемлекеттік қолдау әліде болса төмен.

Қазақстан ғалымы Г.У.Акимбекованың зерттеулеріне сүйенсек, Қазақстан Республикасындағы ауыл шаруашылық кооперативтерін мемлекеттік қолдау бірқатар жолдармен жүзеге асырылады. Мемлекеттік қолдау бағдарламасының аясында ауыл шаруашылық кооперативтерін мемлекеттік субсидиямен, төмен пайыздық несиелемен және жеңілдетілген салықтық режиммен қамтамасыз ету көзделген. Ауыл шаруашылығы кооперативтеріне түрлі қаржы көздерінен қаржылық қолдау көрсетудің көп арналы жүйесін қалыптастыру міндеті қойылған. Бағдарлама жүзеге асырыла бастағаннан бері Қазақстанның әр түрлі аймақтарында 80 мыңнан астам шаруа қожалықтарын қамтитын 800 астам ауыл шару-

ашылық кооперативтері құрылды. Аталған кооперативтер сүт, ет, көкөніс, жеміс – жидек, мақта, бал, майлы дақылдар және т.б. өнімдерді шығарумен айналысады. Жаңадан құрылған кооперативтердің қызметіне керекті инфрақұрылымына, жабдықтары мен кооператив мүшелерінің санына үнемі бақылау жүргізілуде.

Құрылған ауыл шаруашылық кооперативтерінің тиімді жұмыс істеуінің бірқатар он мысалдары бар. Мысалы, Жамбыл облысының Байзақ ауданында 17 шаруа қожалықтарын біріктіру жолымен «Жадыра» ауыл шаруашылығы өндірістік кооперативі құрылды. Кооперативтің басқаруында жалпы 6400 га жер, оның ішінде 282 га егістік жер бар. Кооператив негізінен көкөніс өнімдерін, бақша дақылдары мен қант қызылшасын өсірумен айналысады.

Сондай-ақ, кооператив болашақта қант қызылшасын егетін алқаптарды кеңейтуді, қант қызылшасын жинайтын техниканы сатып алуды және сүт өнімдерін өндеуді ұйымдастыруды жоспарлап отыр» [12, 36-44 б.].

Еуропа ғалымдары Ж.Бижман және С.Илиопуластың зерттеулеріне сүйенетін болсақ, «Ауыл шаруашылығы кооперативін дамытуды мемлекеттік қолдаудың тиімді шараларының бірі – олардың жұмыс істеуіне ыңғайлы құқықтық базаны құру. Еуропалық Одақ елдеріндегі кооперативтерге құқықтық қатынас Дания мен Ұлыбританиядағы арнайы кооператив туралы заңнаманың жоқтығымен және Италия, Испания, Португалия, Греция және Венгрияның конституцияларындағы кооперативтерге сілтеме жасаумен ерекшеленеді. Бұл конституциялық қорғау кооперативтер атқаратын әлеуметтік қызметтермен байланысты» [13, 497-508 б.].

2015 жылы 29 қазанда Қазақстан Республикасының «Ауыл шаруашылық кооперативтері туралы» заңы қабылданды, аталған заң ауыл шаруашылық кооперативтерінің құқықтық мәртебесінің өзгеруіне әкеп соқтырды¹. Бұрын елімізде кооперативтердің қызметі бес заңмен реттелінетін және олар атқаратын қызмет түріне байланысты коммерциялық және коммерциялық емес ұйымдар нысанында құрылатын. Жаңа заң барлық ауыл шаруашылық кооперативтерін өз мүшелерінің арасында пайданы бөлу мүмкіндігін қамтамасыз ететін, коммерциялық ұйымның мәртебесі бар, өндірістік кооперативтің бірыңғай ұйымдық-құқықтық нысанында анықтады.

Занда ауыл шаруашылық кооперативтерінің құрылуы мен қызметінің кооператив-

¹ Қазақстан Республикасының «Ауылшаруашылығы кооперативтері туралы» 2015 жылы 29 қазанында қабылданған № 372-V Заңы. [Электронный ресурс] - Режим доступа.- <http://online.zakon.kz/> (Дата обращения: 29.10.2018).

ке кірудің және одан шығудың еріктілігі, кооператив мүшелерінің тең құқықтылығына негізделген басқарудың демократиялылығы, ауыл шаруашылығы кооперативтерінің дербестігі және қызметінің тәуелсіздігі, өзара көмек және кооператив мүшелері үшін экономикалық пайданы қамтамасыз ету, басқару органдарының сайланбалылығы және есеп беріп отыруы сияқты негізгі қағидаттары белгіленген.

Демократиялық басқару кооперативтің әрбір мүшесі кооперативтік істерді басқаруға, меншік мөлшері мен мөлшеріне (үлес жарналарына) қарамастан, бір дауыс құқығымен қатысуға құқығы бар екендігінен көрінеді. Кооператив мүшелері ауыл шаруашылығы кооперативінің қызметі туралы толық ақпарат алуға құқылы. Заңнамалық түрде ауылшаруашылық кооперативінің қаржы-шаруашылық қызметіне ревизия жүргізудің түрлі мүмкіндіктері мен нысандары көзделген.

Швеция ғалымдары П.Осерберг пен К.Хакелиустің пікірлері бойынша, «дамыған мемлекеттерде кооперативтің басқару органдары өздерінің шешімдерін қабылдағанда, демократиялық бақылау арқылы әсер ете алатын кооператив мүшелерінің қолдауына сүйене алады» [14, 181-197 б.]. Біздің елімізде Қазақстан Республикасының «Ауылшаруашылығы кооперативтері туралы» заңына сәйкес, ауыл шаруашылық кооперативтерінің қызметіне кооператив мүшелерінің жеке еңбекпен араласуы міндетті емес. Енді кооператив мүшелері болып, жеке тұлғалармен қатар заңды тұлғаларда бола алады, бұл дегеніміз кооперативтердің қаржы мүмкіндіктеріне оң әсерін тигізуі мүмкін.

Жоғарыдағы заңнамадағы өзгерістер ауыл шаруашылық кооперативтерінің қызметін ашық жария түрде етуі тиіс, ал кооперативтерді оған фермерлердің мүше болып кіруі үшін тартымды етуі керек.

Ауыл шаруашылығы кооперативтерін дамыту бойынша жұмыстарға мемлекеттік органдармен қатар бизнес қауымдастығы пен ғылыми орта өкілдері қатысуда. 2016 жылдан бастап пилоттық кооперативтер құру және техникалық қызмет көрсету үшін Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі мен «Атамекен» кәсіпкерлер ұлттық палатасының бірлескен жұмыс тобы жұмыс істейді. Пилоттық кооперативтер еліміздің әртүрлі өңірлерінде және ауыл шаруашылығы өндірісінің әр түрлі салаларында құрылған. Пилоттық жобаларды іске асыру кезінде алынған тәжірибе еліміздің барлық аймақтарына таратылатын болады. Қазақ агроөнеркәсіп кешені экономикасы және ұйымдастыру ғылыми-зерттеу институты ауыл шаруашылығы кооперативтерін дамыту туралы зерттеулер жүргізуде.

Ауыл шаруашылығы кооперациясын дамытудағы маңызды мәселелердің бірі білікті кадрлардың тапшылығы болып табылады. Кооперацияның негізгі қағидаттарының бірі ретінде білім беру мен оқыту бүкіл әлемде кооперативтерді табысты дамытудың маңызды факторы ретінде танылды. Елімізге кооперативтер мен ауылшаруашылық өнімдерін өндіруді ұйымдастыру туралы білімі бар мамандар қажет. Мемлекетіміздегі аграрлық университеттер мен колледждердің әлеуетін пайдалана отырып мұндай мамандарды даярлауды бастау қажет. Ауыл шаруашылығы кооперативтері мамандарының біліктілігін арттыру мақсатында тұрақты негізде тренингтер мен семинарлар ұйымдастыру қажет.

Осы саланы зерттеп жүрген Еуропа ғалымдары Е.Гарневка, Г.Лю, Х.Н.Шадболттың зерттеулеріне сүйенетін болсақ, кооператив мүшелерін үнемі оқыту және олардың біліктілігін арттыру кооператив әлеуетінің және оның мүшелерінің деңгейін арттырады [15]. Қазақстандағы ауыл шаруашылығы кооперациясын табысты дамытудың маңызды факторларының бірі ауыл тұрғындары арасында жүйелі түрде ауыл шаруашылығы кооперативі туралы ақпараттық - түсіндіру жұмыстарын жүргізу. Ауыл тұрғындары кооперативтік формалардың артықшылықтары, кооперативтік істерді басқару ерекшеліктері, кооператив мүшесінің мәртебесі және кооператив қызметінің құқықтық аспектілері туралы хабардар болуы тиіс. Ауыл тұрғындары арасында осындай білімдердің, ақпараттың және түсіндіру жұмыстарының болмауы ауыл шаруашылығы кооперативін дамытуға кедергі болып табылады.

Ауыл шаруашылығы кооперациясының прогрессивті дамуы ауыл шаруашылығы өнімдерін жинау, сақтау, өңдеу және маркетинг инфрақұрылымын жүйелі түрде дамытудың мүмкін емес. Тиісті инфрақұрылымдарды дамытуға арналған инвестициялар ауылшаруашылық өнімдерінің өндірісін ұлғайтуға ынталандырушы түрде әсер етеді. Мемлекеттік деңгейде, тұрақты түрде, ауыл шаруашылығы инфрақұрылымын дамыту үшін мемлекеттік және жеке инвестицияларды тартуға қатысты мәселелерді шешу қажет.

Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығы кооперациясын дамыту үшін келесі мәселелерді шешу керек:

- Ауыл шаруашылығы субъектілерінің кооператив түрінде жұмыс істеуіне жүйелі түрде жан-жақты мемлекеттік қолдау көрсету. Атап айтатын болсақ, ауыл шаруашылық кооперативтерін мемлекеттік субсидиямен, төмен пайыздық несиенімен және жеңілдетілген салықтық режиммен қамтамасыз ету, шетелден озық техника мен технологияларды алуына жәрдемдесу, егін егу және егін жинау

кездерінде арзандатылған жанар-жағар маймен қамтамасыз ету.

- Ауыл шаруашылық кооперативтерінің дамуын ынталандыру мақсатында мемлекет тарапынан ауылдық елді мекендердің инфрақұрылымын дамыту. Атап айтатын болсақ, теміржол, автомобиль жолдары мен көпірлер салу, ауыл тұрғындарына керекті мектеп, аурухана, мәдени және әлеуметтік кешендер салу.

- Ауыл шаруашылық секторына шетелдік және отандық инвестицияны кеңінен тарту. Жергілікті әкімдердің жұмысының нәтижесін ауыл шаруашылық секторындағы, оның ішінде ауыл шаруашылық кооперативтерінің, жетістіктерімен тікелей байланысты ету.

- Ауыл шаруашылық секторына барып жұмыс істеушілерге жан – жақты қолдау көрсету, оларға әртүрлі жеңілдіктер беру.

- Ауыл шаруашылық секторына білімді

және білікті мамандарды дайындау.

- Ауыл шаруашылық кооперативтерінің басшылары мен мүшелеріне дамыған өркениетті елдердегі тәжірибемен таныстыру, олардың біліктілігін арттыру.

Әлемдегі ауыл шаруашылығы кооперациясының дамуы кооперативтердің маңызды экономикалық және әлеуметтік мәселелерді шешу үшін қажетті әлеуетке ие екендігін көрсетті. Ауыл шаруашылығы кооперативтері мемлекеттік қолдаудың арқасында еліміздің азық-түлік қауіпсіздігі, жұмыспен қамту және экономикалық даму мәселелерін шешуге көмектесе алады. Ауыл тұрғындарының ауыл шаруашылығы кооперативтерін көптеп құруы халықты жұмыспен қамтамасыз ету, олардың әл-ауқатын көтеру және елімізді сапалы азық-түлікпен қамтамасыз ету сияқты көптеген мәселелерді шешуге жол ашады.

ӘДЕБИЕТ

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар. «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері». // www.akorda.kz
2. Tortia E.C., Valentinov V., Iliopoulos C. Agricultural cooperatives. *Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity*, vol. 2, No. 1, 2013, pp. 23-36.
3. Cook, M.L.(1993) *Cooperatives and group action*, in D. Padberg, ed., *Food and Agricultural Marketing Issues for the 21st Century*, FAMC 93-1, Texas A&M University pp. 154-169.
4. Папцов А.Г. Нормативно-правовое обеспечение сельскохозяйственных кооперативов в странах с развитой рыночной экономикой. Материалы международной научно-практической конференции «Российское село и кооперация: сегодня и завтра» - Москва, 2017г.с. 60-68.
5. Минаков И.А. Развитие сельскохозяйственной производственной кооперации в России. Материалы международной научно-практической конференции «Российское село и кооперация: сегодня и завтра» - Москва, 2017, с. 92-99.
6. Chen A., Scott S. Rural Development Strategies and Government Roles in the Development of Farmers' Cooperatives in China. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development.*, vol.4, 2014, pp. 35-55.
7. Акимбекова Г.У.(2017) Результаты реализации нового Закона Республики Казахстан «О сельскохозяйственных кооперативах». <http://farmers.kz>
8. Керимова У. Текущая роль производственных и обслуживающих кооперативов в сельском хозяйстве Южного Казахстана. Discussion Paper, 2017, Leibniz Institute of Agricultural Development in Transition Economies/ <https://www.econstor.eu>
9. Zevi, A., Zanotti A., Soulage F., Zelalia, A. *Beyond the Crisis: Cooperatives, Work, Finance*, CECOP Publications, Brussels, Belgium., 2011.
10. Iliopoulos C., Cook M., Hendrikse G., Chumis A. Support for farmers cooperatives. *Experiences of non EU OECD countries*. Wageningen UR., 2012.
11. Iliopoulos C. Public policy support for agricultural cooperatives: an organizational economics approach. *Annals of Public and Cooperative Economics* 84 (3), 2013, pp. 241-252.
12. Акимбекова Г.У. Сельскохозяйственная кооперация в республике Казахстан: проблемы и пути решения. Материалы международной научно-практической конференции «Российское село и кооперация: сегодня и завтра» г. Москва, 2017г., с. 36-44.
13. Bijman J., Iliopoulos C. Farmers cooperatives in the EU: policies, strategies and organization. *Annals of Public and Cooperative Economics*. vol.4, 2014, pp. 497-508.
14. Österberg P., Hakelius K. Members' Perception of their Participation in the Governance of Cooperatives: The Key to Trust and Commitment in Agricultural Cooperatives. *Agribusiness*, Volume 25, Issue 2. 2009.,pp. 181-197.
15. Garnevska E., Liu G., Shadbolt N. M., Factors for successful development of farmer cooperatives in Northwest China. *International Food and Agribusiness Management Review* Volume 14, 2011, Issue 4.

REFERENCES

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар. «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері». // www.akorda.kz
2. Tortia E.C., Valentinov V., Iliopoulos C. Agricultural cooperatives. *Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity*, vol. 2, No. 1, 2013, pp. 23-36.
3. Cook, M.L.(1993) *Cooperatives and group action*, in D. Padberg, ed., *Food and Agricultural Marketing Issues for the 21st Century*, FAMC 93–I, Texas A&M University pp. 154–169.
4. Папцов А.Г. Нормативно-правовое обеспечение сельскохозяйственных кооперативов в странах с развитой рыночной экономикой. *Материалы международной научно-практической конференции «Российское село и кооперация: сегодня и завтра»* - Москва, 2017 г. с. 60-68.
5. Minakov I.A. *Razvitie sel'skhozjajstvennoj proizvodstvennoj kooperacii v Rossii. Materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii «Rossijskoe село i kooperacija: segodnja i zavtra»* - Moskva, 2017, s. 92-99.
6. Chen A., Scott S. Rural Development Strategies and Government Roles in the Development of Farmers' Cooperatives in China. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, vol.4, 2014, pp. 35-55.
7. Akimbekova G.U.(2017) *Rezultaty realizacii novogo Zakona Respubliki Kazakhstan «O sel'skhozjajstvennyh kooperativah»*. <http://farmers.kz>
8. Kerimova U. *Tekushhaja rol' proizvodstvennyh i obsluzhivajushhih kooperativov v sel'skom hozjajstve Juzhnogo Kazahstana. Discussion Paper, 2017, Leibniz Institute of Agricultural Development in Transition Economies/* <https://www.econstor.eu>
9. Zevi, A., Zanotti A., Soulage F., Zelalia, A. *Beyond the Crisis: Cooperatives, Work, Finance*, CECOP Publications, Brussels, Belgium., 2011.
10. Iliopoulos C., Cook M., Hendrikse G., Chumis A. *Support for farmers cooperatives. Experiences of non EU OECD countries*. Wageningen UR., 2012.
11. Iliopoulos C. *Public policy support for agricultural cooperatives: an organizational economics approach. Annals of Public and Cooperative Economics* 84 (3), 2013, pp. 241-252.
12. Akimbekova G.U. *Sel'skhozjajstvennaja kooperacija v respublike Kazakhstan: problemy i puti reshenija. Materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii «Rossijskoe село i kooperacija: segodnja i zavtra»* g. Moskva, 2017g., s. 36-44.
13. Bijman J., Iliopoulos C. *Farmers cooperatives in the EU: policies, strategies and organization. Annals of Public and Cooperative Economics*. vol.4, 2014, pp. 497-508.
14. Österberg P., Hakelius K. *Members' Perception of their Participation in the Governance of Cooperatives: The Key to Trust and Commitment in Agricultural Cooperatives. Agribusiness, Volume 25, Issue 2. 2009.,pp. 181-197.*
15. Garnevska E., Liu G., Shadbolt N. M., *Factors for successful development of farmer cooperatives in Northwest China. International Food and Agribusiness Management Review Volume 14, 2011, Issue 4.*

